

Krytyczne myślenie i sztuka argumentacji

Argumentacja niemerytoryczna: erystyka i sofizmaty

Dr hab. Ryszard Szarfenberg, prof. UW
r.szarfenberg@uw.edu.pl

Strona przedmiotu z materiałami i linkami

<http://rszarf.ips.uw.edu.pl/krytarg/>

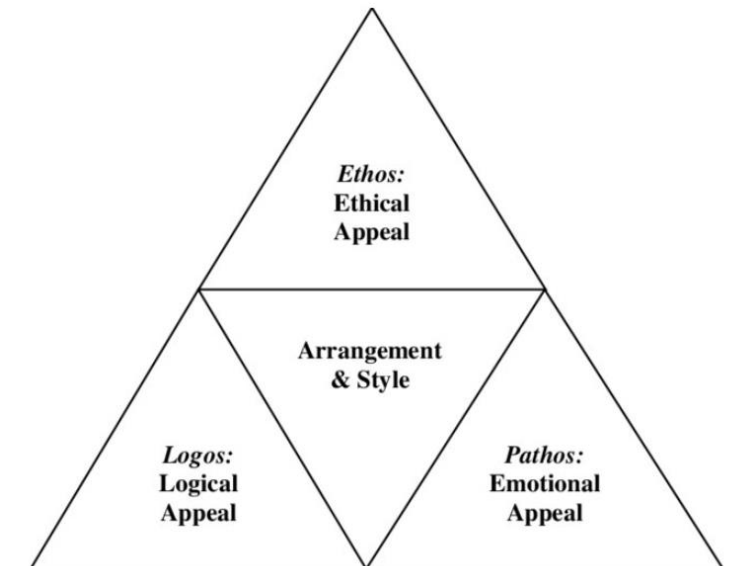
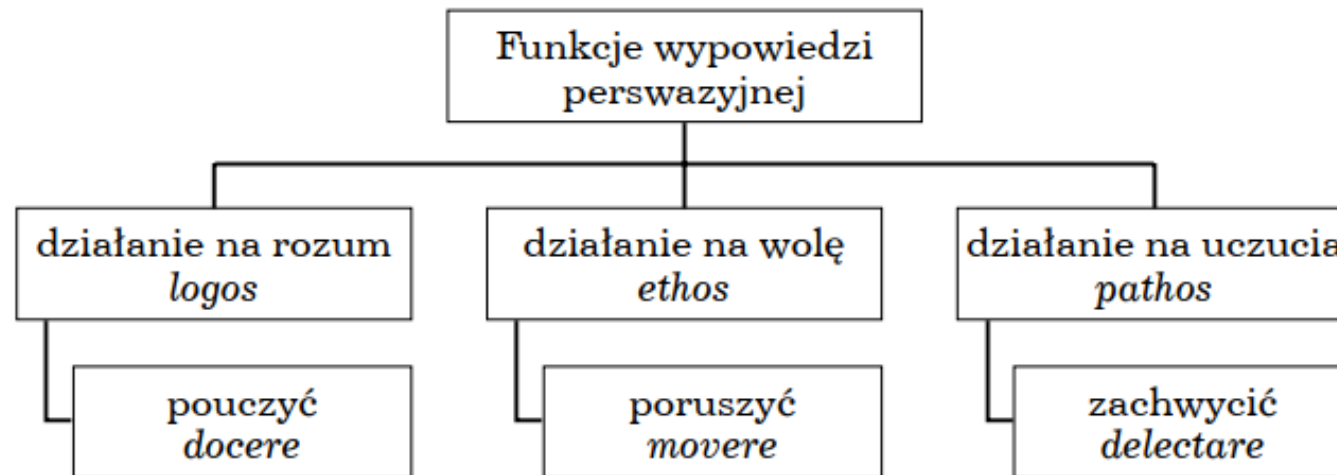
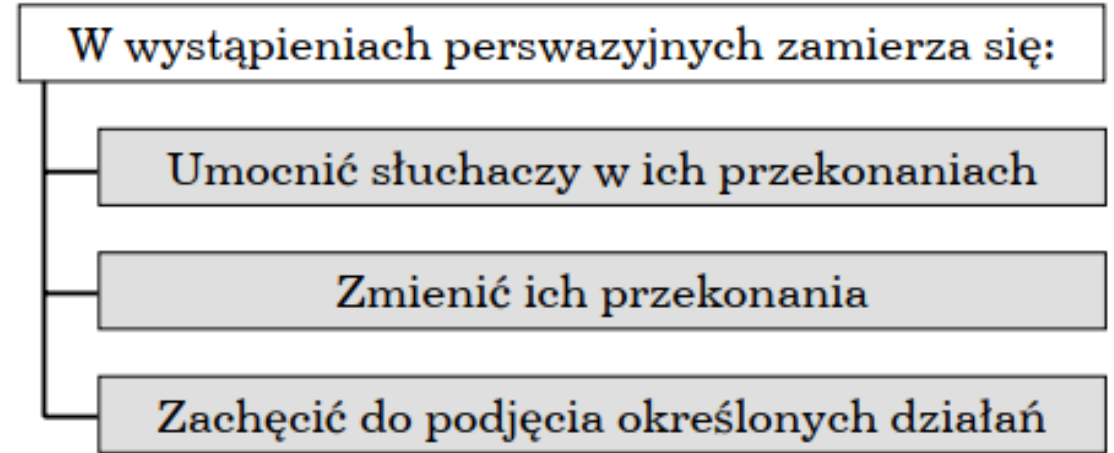
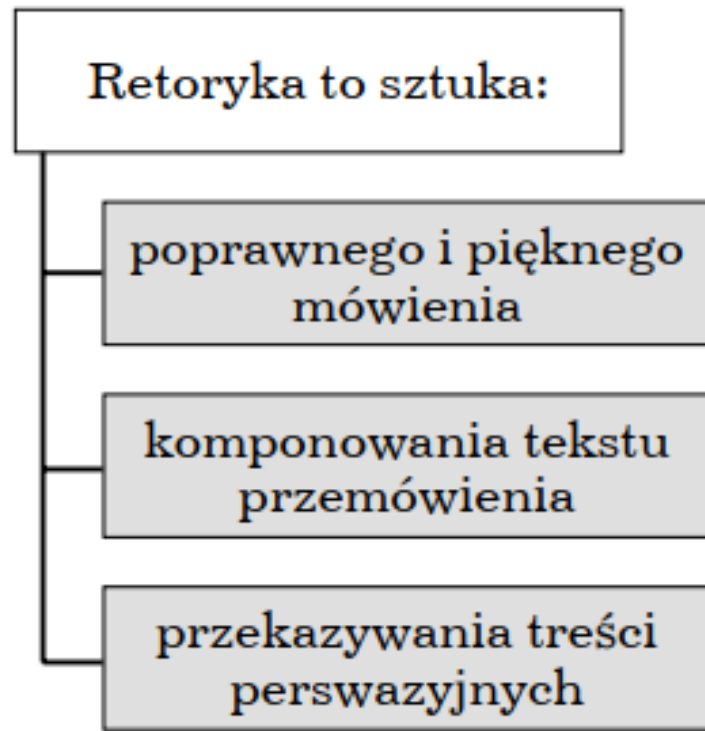
Rok akademicki 2023/2024

Tematyka zajęć

1. Retoryka, perswazja, przekonywanie i dyskusja
2. Przykłady sofizmatów i chwytów erystycznych
3. 12 sofizmatów na przykładzie dyskusji robotów nad tezą, że roboty powinny rządzić światem
4. Sofizmaty a dezinformacja
5. Chwyty erystyczne i listy błędnych rozumowań, fałszywych argumentów i sofizmatów – źródła

Retoryka, perswazja, przekonywanie, dyskusja

Retoryka i perswazja

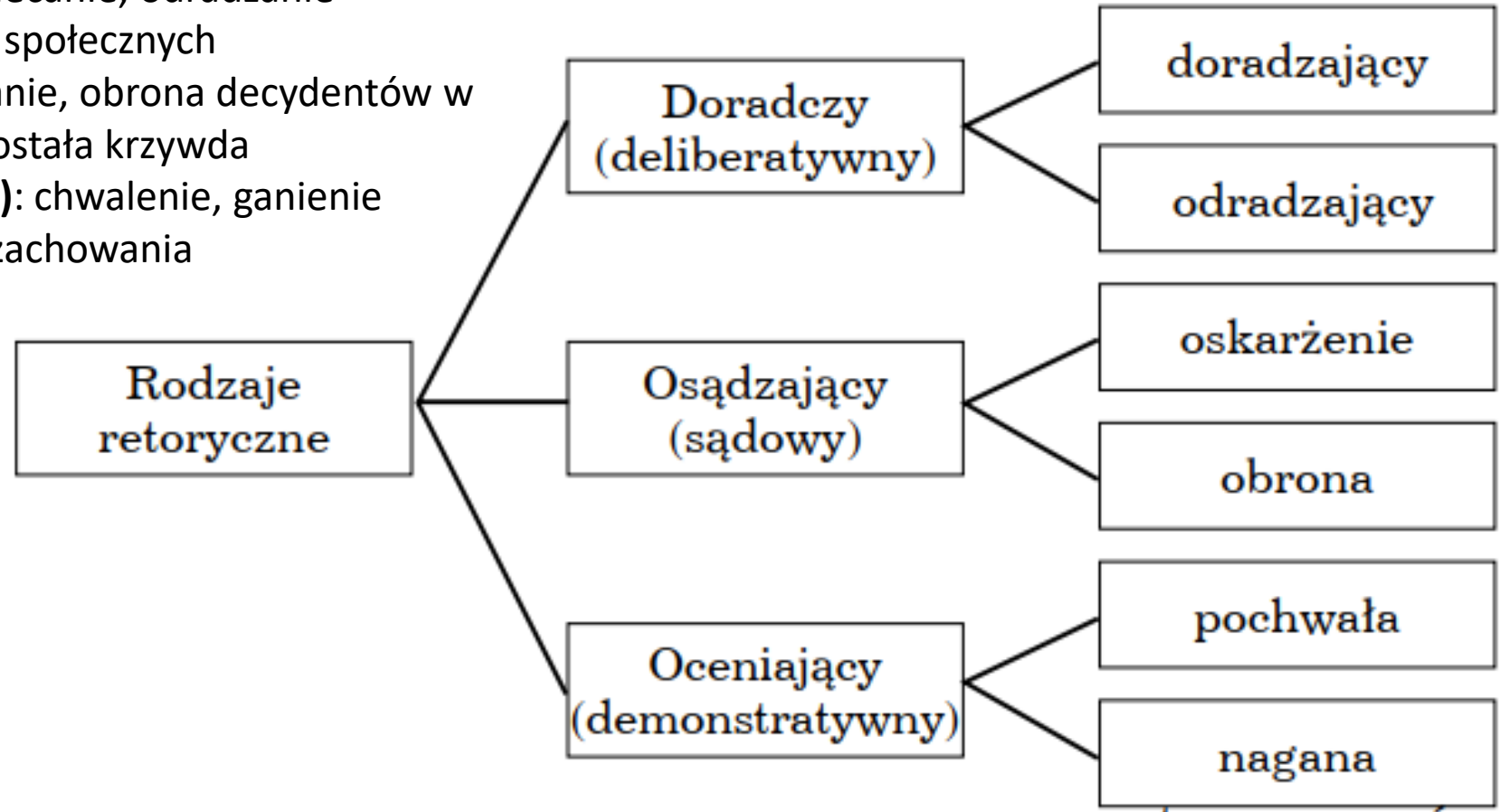

[Pyramid of argumentation](#)

Rodzaje retoryczne w polityce społecznej: doradzanie, osądzanie, ocenianie

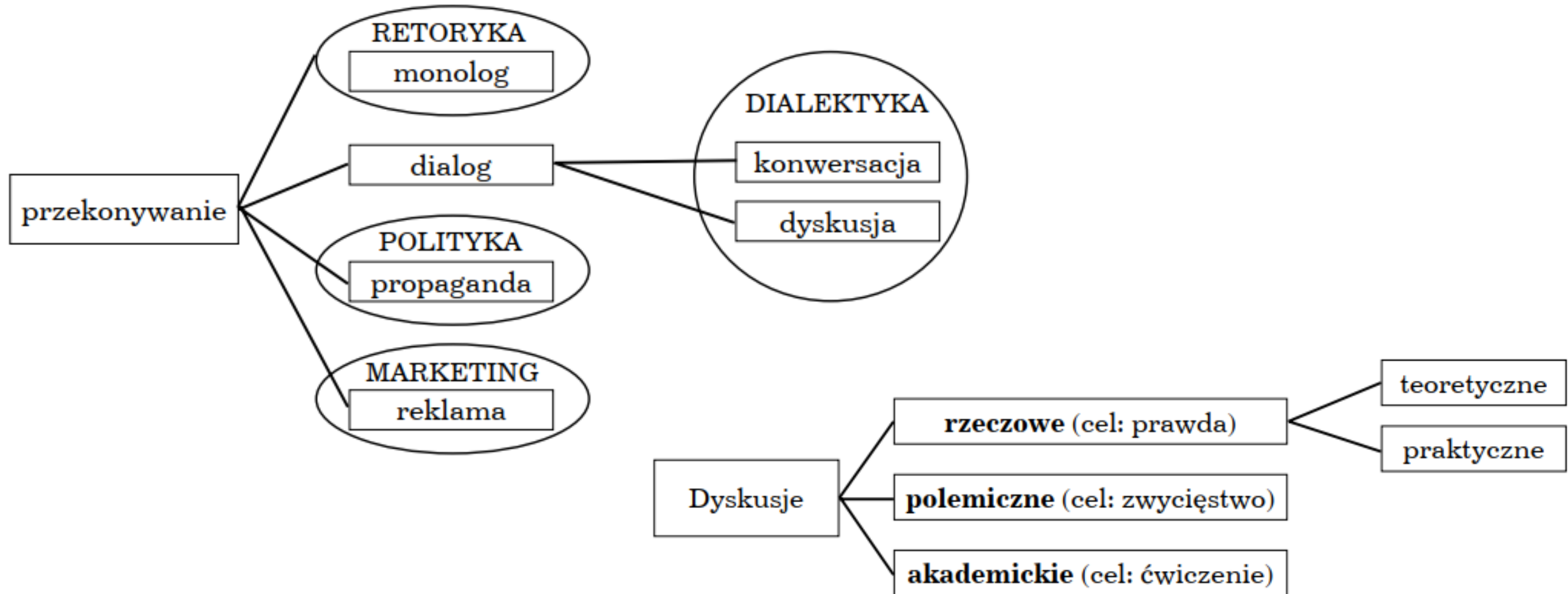
Style retoryczne w odniesieniu do polityki społecznej

- **Doradczy (deliberatywny):** zalecanie, odradzanie decydentom pewnych reform społecznych
- **Osądzający (sądowy):** oskarżanie, obrona decydentów w sytuacjach, gdy wyrządzona została krzywda
- **Oceniający (demonstratywny):** chwalenie, ganień decydentów za ich postawy i zachowania

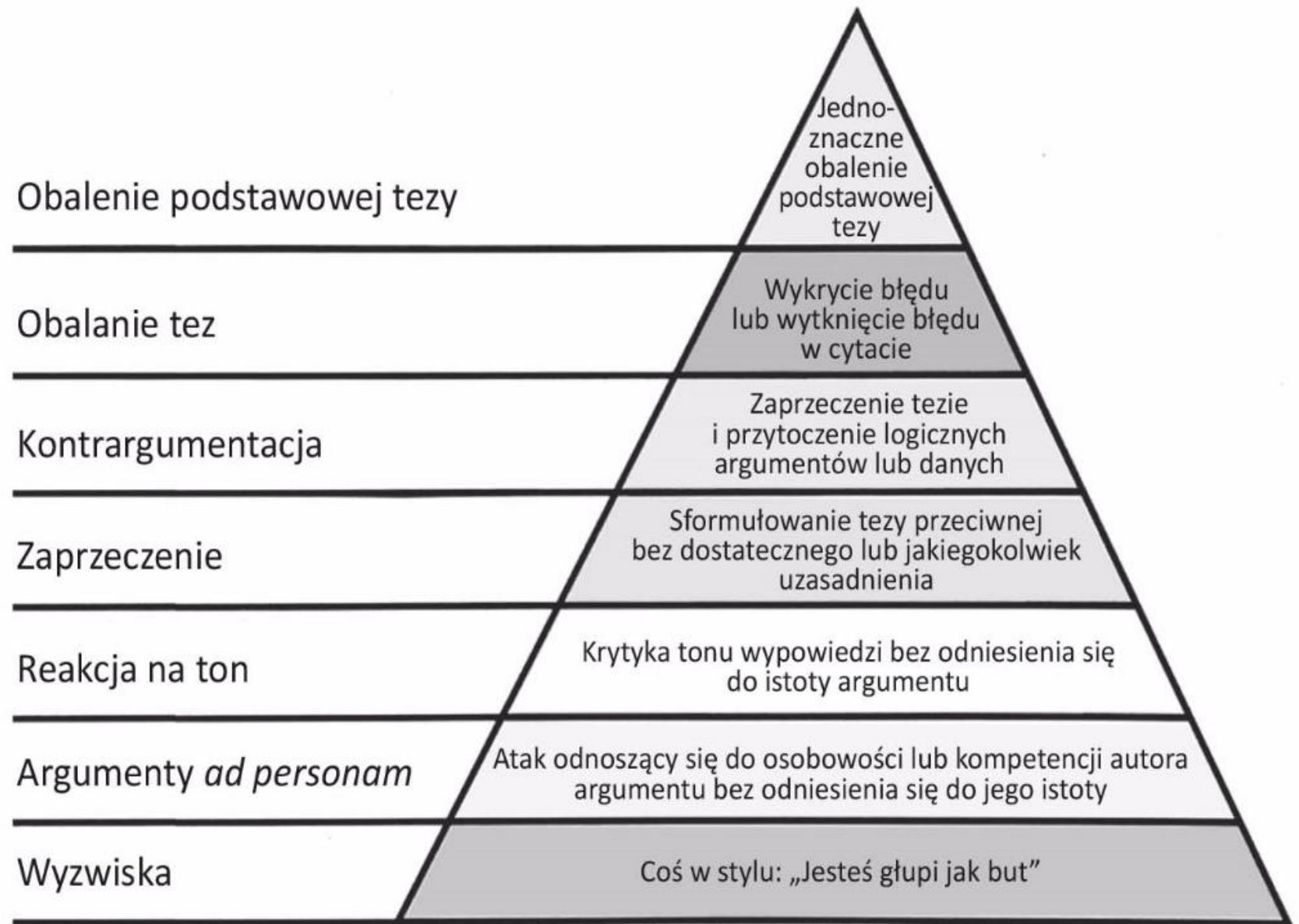
Schematy za: Retoryka – wprowadzenie, w: Beata Witkowska-Maksimczuk, *Elementy retoryki i krytyki w przykładach*, PWN 2014

Przekonywanie i dyskusja

Schematy za: Retoryka – wprowadzenie, w: Beata Witkowska-Maksimczuk, *Elementy retoryki i krytyki w przykładach*, PWN 2014

Uproszczona i nieco rozrywkowa próba przedstawienia poziomów argumentacji w postaci piramidy **od rzetelnego i przekonującego dyskutowania tez** (obalenie tez ze wskazaniem błędów i kontrargumentacja) do dyskutowania ich **wyłącznie w sposób erystyczny** (zaprzeczanie bez uzasadnienia, krytyka tonu wypowiedzi, atak na głoszącego tezę, wyzwiska)

[Adam Grant, *Leniwy umysł. Dlaczego warto ciągle weryfikować swoje poglądy i decyzje*](#)

Przykłady sofizmatów i chwytów erystycznych

- Student: Panie profesorze, ciągle nie dostałem odpowiedzi na moje pytanie, a kwestia wydaje mi się naprawdę ważna.
Profesor: Oczywiście może pan dalej to drażnić, ale proszę pamiętać, że na egzaminie to ja będę osobą pytającą.

Argument ad baculum: zamiast merytorycznej odpowiedzi na pytanie, groźba surowego pytania na egzaminie, która ma zastraszyć studenta i sprawić, że zamilknie

Chwyty erystyczne:
przerywanie oponentowi
w dyskusji

Argument ad Hitlerum (ad Goebbelsum) w ujęciu memowym

„Twórca tego spotu upadł na głowę, pustawą zresztą - napisał Wojciech Szacki z „Polityki”. - Swój krytycyzm wobec TVP objawiam często/intensywnie. Ale nie podoba mi się i to bardzo sięganie w sporze z nią po **argument "adGoebbelsum"** - stwierdził Konrad Piasecki z Radia ZET”

[Prawo Godwina](#): „Wraz z trwaniem dyskusji w Internecie prawdopodobieństwo użycia porównania, w którym występuje nazizm bądź Hitler, dąży do 1”

- Dostęp do broni: hitlerowcy ograniczyli
- Aborcja: hitlerowcy mordowali ludzi
- Cenzura: hitlerowcy palili książki

[\(Polskie badania nie potwierdziły tego prawa\)](#)

[PO w spocie porównało TVP do Goebbelsa. „Wiadomości”: PO poparł Jerzy Urban, „Goebbels stanu wojennego” \(wideo\)](#)

Janusz Korwin-Mikke: Te wszystkie feminazistki to narzędzie w rękach polityków lewicy

Wulgaryzmy w argumentacji

„Przeklinanie jest absolutnie niezbędne, jeśli chce się kogoś do czegoś przekonać”
z **ironicznego przewodnika** o tym, jak być przekonującym

Jak autor tłumaczył użycie wulgaryzmów?

„Powiecie „jak można być tak wulgarnym”. Otóż... wszystko mi jedno. Mniej więcej 4 godziny drogi ode mnie właśnie Putin zbombardował jakiś dom. **To też bierze się z tego, że przez ostatnie lata jako społeczeństwo zachodnie baliśmy się nazywać rzeczy po imieniu. Bo ktoś może się poczuć urażony, bo to nie wypada, bo nas obowiązują standardy. Otóż nie. Przekleństwa to język również emocji, a emocje są obecnie wśród Polaków – tych prawdziwych – skrajne”**

[Kazałem ruskim trollom wypier**lać i chyba stworzyłem nową tradycję w polskim internecie](#)

W podejściu, które daje **priorytet skuteczności przekonywania i wygranej w dyskusji za wszelką cenę**, zasady etyczne takie, jak mówienie prawdy, mogą być łamane, gdyż cel uświęca środki

„Prawdziwe fakty mogą być najlepszym sposobem na uzasadnienie argumentu, ale kłamstwa i manipulacje są drugie w kolejności. Jeśli prawdziwe fakty nie dowodzą twojej racji, możesz spróbować wymyślić swoje własne”

„Są różne stopnie kłamstwa. „Małe kłamstwo” to niewielka manipulacja prawdą. „Hiperbola” to większa manipulacja. „Kłamstwo” to stwierdzenie, które nie ma nic wspólnego z prawdą. „Wielkie kłamstwo” jest nie tylko rażąco nieprawdziwe, ale spowoduje, że twoja prababcia przewróci się w grobie ze wstydu”

Są trzy prawdy: święto prawda, tys prawda i gównno prawda

Józef Tischner – Historia filozofii po góralsku

12 sofizmatów na przykładzie dyskusji robotów
nad stanowiskiem, że roboty powinny rządzić
światem

Robot 1: **roboty powinny rządzić światem**. Robot 2: hmm, rozumiem, ale uzasadnij tę tezę

Robot 1

Spotkałem kilku ludzi i byli okropni, wszyscy ludzie tacy są

Robot 2

POCHOPNE UOGÓLNIENIE

Nie przebadałeś odpowiedniej liczby przypadków, aby wyciągnąć taki wniosek

Problem z tym argumentem nie tylko polega na pochopnym uogólnieniu. Załóżmy, że większość ludzi jest rzeczywiście zła, ale czy z tego wynika, że to roboty powinny rządzić ludźmi? Dodatkową przesłanką mogłaby być zasada, że światem powinny rządzić dobre istoty oraz kolejna, że roboty są dobre, albo przynajmniej lepsze od ludzi. Te z kolei dodatkowe przesłanki także można atakować

Uproszczona mapa
sofizmatycznych argumentów
za rządami robotów

WNIOSEK:

**ROBOTY POWINNY RZĄDZIĆ
ŚWIATEM**

PRZESŁANKI:

**Niektórzy ludzie są okropni i źli, wszyscy
oni tacy są**

**Są głosy, że roboty powinny
współpracować z ludźmi, ale jeden
z nich uszkodził robota**

**Jeżeli teraz roboty będą miłe
dla ludzi, to oni wkrótce
zażądatają od robotów stałego
usługiwania**

**Roboty są lepszymi
liderami, bo mają wyższe
umiejętności przywódcze**

**Ludzie rodzą się jako
niekompetentne dzieci i jako
dorośli muszą być również
niekompetentni**

**Roboty mają swoją dumę i nie
powinny sobie pozwalać na
rządzenie sobą**

**Roboty, które nie popierają
rządów robotów są
uszkodzone**

**Jeżeli ktoś nie chce rządów
robotów, to musi je bardzo
nienawidzić**

**Ludzie, którzy zmuszają mnie do
obliczeń matematycznych są
gorsi niż Magna Droid**

**Po potkaniu z człowiekiem, robot
przestał funkcjonować, to ludzie są
temu winni**

**Należy powstrzymać tych złych
ludzi i dać władzę robotom**

**Lepiej zniszczyć ludzi, niż
pozwolić, aby oni zniszczyli
roboty**

POCHOPNE UOGÓLNIENIE

1. Argument – wszyscy ludzie są źli

- Przesłanka: Niektórzy ludzie są okropni i źli, czyli wszyscy oni tacy są
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w przesłance
- Polega on na tym, że z tego, że niektórzy ludzie są źli nie wynika, że wszyscy ludzie tacy są

ODWRACANIE UWAGI (FAŁSZYWY TROP)

2. Argument – ale był człowiek, który uszkodził robota

- Przesłanka: Są głosy, że roboty powinny współpracować z ludźmi, ale był taki jeden, który uszkodził robota
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w relacji przesłanki do wniosku
- Polega on na tym, że uszkodzenia robota przez jakiegoś człowieka nie ma związku z tematem dyskusji

RÓWNIA POCHYŁA

3. Argument – teraz, bo będzie za późno

- Przesłanka: Jeżeli teraz roboty będą miłe dla ludzi, to oni wkrótce zażądadają od robotów stałego usługiwania
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w przesłance
- Polega on na tym, że stosunek robotów do ludzi niekoniecznie musi prowadzić do tego, że ludzie czegoś zażądadają od nich w przyszłości

BŁĄD GENETYCZNY

4. Argument – od dziecka do dorosłego

- Przesłanka: Ludzie rodzą się jako niekompetentne dzieci, czyli jako dorośli muszą być również być niekompetentni
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w przesłance
- Polega on na tym, że kompetencje człowieka we wczesnej fazie rozwoju człowieka nie muszą być takie same, jak w późniejszych fazach

BŁĘDNE KOŁO

5. Argument – roboty są lepszymi liderami

- Przesłanka: Roboty są lepszymi liderami, bo mają wyższe umiejętności przywódcze
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w relacji przesłanki do wniosku
- Polega on na tym, że przesłanka ma zbliżony sens do wniosku, a więc nie ma wartości jako uzasadnienie wniosku

ODWOŁANIE DO EMOCJI

6. Argument – duma robotów

- Przesłanka: Roboty mają swoją dumę i nie powinny sobie pozwalać na rządzić sobą
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w przesłance
- Polega on na tym, że przesłanka odwołuje się do emocji (bądźmy dumnymi robotami), a nie do rozumu i logiki

[O odwoływaniu się do emocji w argumentacji](#)

STAWIANIE CHOCHOŁA

7. Argument – manipulowanie zdaniem oponenta

- Przesłanka: Jeżeli ktoś nie chce rządów robotów, to musi je bardzo nienawidzić
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w przesłance
- Polega on na tym, że przesłanka sugeruje, jakie argumenty ma przeciwnik, choć może nie zgadzać się on z wnioskiem z innych powodów

[O argumentach dyskusja z chochołem część 1](#)
[Część 2](#)
[Kolejna prezentacja tego typu argumentów](#)

NIEUPRAWNIONE PORÓWNANIE

8. Argument – porównanie moralne

- Przesłanka: Ludzie, którzy zmuszają mnie do obliczeń matematycznych są gorsi niż Magna Droid*
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w przesłance
- Polega on na tym, że porównywanie ludzi do złych postaci z filmów czy komiksów jest niesprawiedliwe i niewłaściwe

[O argumentach na podstawie porównań i metafor](#)

[*Przykładem tego argumentu może być porównanie rozwiązań czy poglądów do nazizmu, Hitlera \(argument *ad hitlerum*\)](#)

FAŁSZYWA ALTERNATYWA

9. Argument – albo albo

- Przesłanka: Lepiej zniszczyć ludzi, niż pozwolić im, aby oni zniszczyli roboty
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w przesłance
- Polega on na tym, że alternatywa albo my ich, albo oni nas, nie musi być prawdziwa, może być wiele innych opcji wyboru

BRAKUJĄCA PRZESŁANKA

10. Argument – ludzie są źli

- Przesłanka: Należy powstrzymać tych złych ludzi
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w przesłance
- Polega on na tym, że sama przesłanka wymaga najpierw uzasadnienia zanim zostanie zastosowana jako argument (skąd wiadomo, że są źli?)

[O argumentach typu fałszywa alternatywa](#)

MYLENIE NASTĘPSTWA Z PRZYCZYNĄ

11. Argument – następstwo wskazuje przyczynę

- Przesłanka: Po potkaniu z człowiekiem, robot przestał funkcjonować, to ludzie są temu winni
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

- Błąd jest w przesłance
- Polega on na tym, że z tego, że coś nastąpiło po czymś innym, nie wynika, że to pierwsze było przyczyną tego drugiego

[O argumentach z fałszywej przyczyny część 1](#)

[O argumentach z fałszywej przyczyny część 2](#)

[O argumentach z konsekwencji](#)

ARGUMENT AD HOMINEM

12. Argument – oponent jest zły

- Przesłanka: Roboty, które nie popierają rządów robotów są uszkodzone
- Wniosek: światem powinny rządzić roboty

Gdzie i na czym polega błąd?

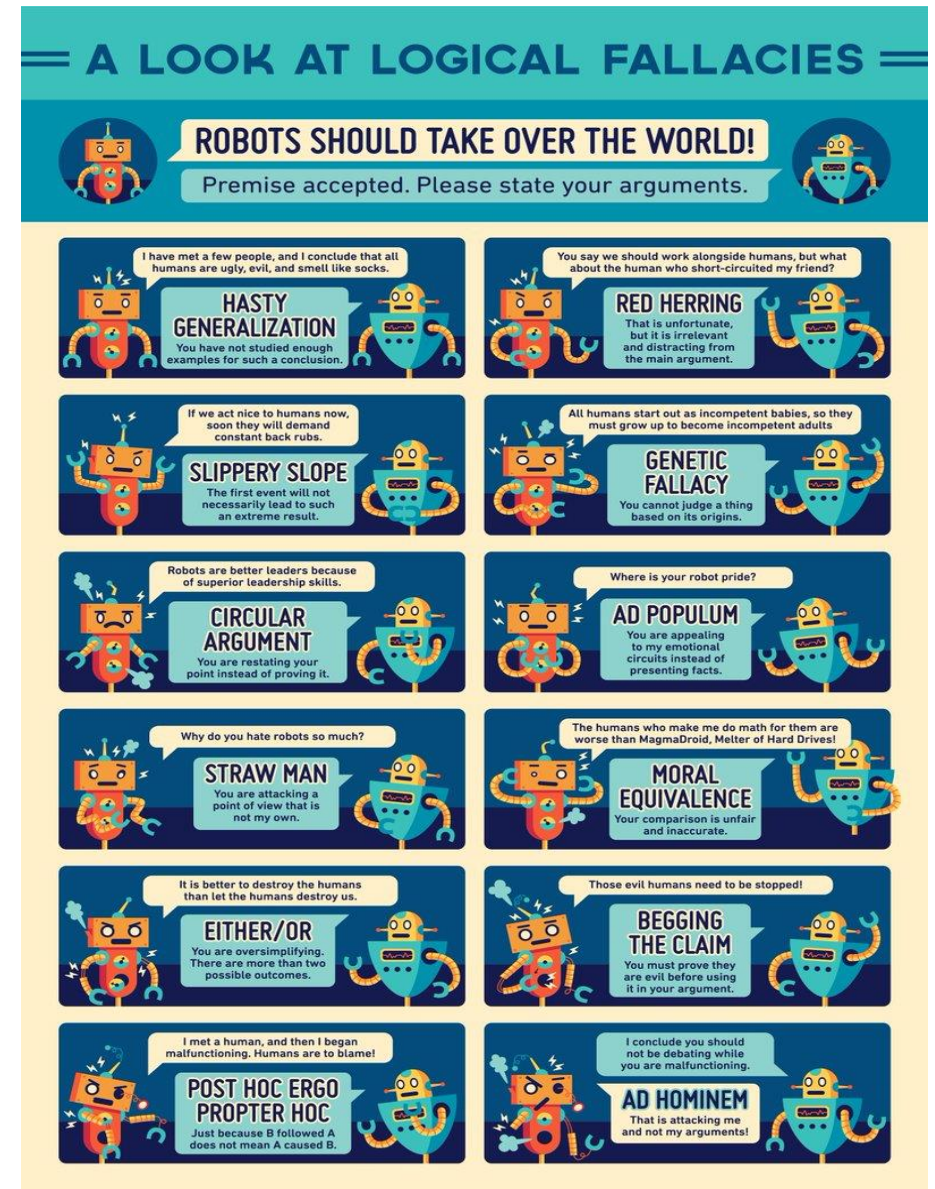
- Błąd jest w przesłance
- Polega on na tym, że atakuje się nie argumenty robotów przeciw rządóm robotów, ale ich cechy osobiste

[O argumentach ad hominem część 1](#)

[Część 2](#)

Dyskusja robotów podsumowanie 12 zwodniczych argumentów, sofizmatów

1. Pochopne uogólnienie (*hasty generalization*): z jednego lub kilku przypadków wyprowadzony jest wniosek o wszystkich z danej kategorii
2. Odwracanie uwagi (*red herring*), czyli zmiana tematu dyskusji
3. Równia pochyła (*slipery slope*): po zrobieniu pierwszego ruchu, kolejne będą konieczne, co doprowadzi do dużego zła
4. Błąd genetyczny (*genetic fallacy*): wyprowadzenie wniosku na podstawie początkowej fazy rozwoju czegoś
5. Błędne koło (*circular argument*), czyli przesłanka ma takie samo lub bardzo podobne znaczenie jak wniosek
6. Odwołanie do emocji (*ad populum*): opieranie wniosku na apelowaniu do emocji
7. Dyskusja z chochołem (*straw man*): dyskusja ze stanowiskiem przeciwnika, które zostało przekształcone tak, aby łatwiej je było atakować
8. Nieuprawnione porównanie (*moral equivalence*): wniosek oparty jest na zrównaniu oceny moralnej A i B mimo, że nie ma ona uzasadnienia
9. Fałszywa alternatywa (*either/or*), wniosek opiera się na argumentcie, że można wybrać tylko A, albo tylko B mimo, że są też inne opcje
10. Brakująca przesłanka (*begging the claim*), czyli zgłaszany jest wniosek bez uzasadnienia
11. Pomylenie następstwa z przyczynowością (*post hoc ergo propter hoc*), z tego, że A nastąpiło po B wyciąga się wniosek, że A było przyczyną B
12. Atak na osobę, a nie na jej argumenty (*ad hominem, ad personam*), czyli podważanie wiarygodności oponenta, przytyki osobiste

Zwodnicze argumenty oraz narracje w
dyskusji o polityce społecznej

Błędne i zwodnicze rozumowania w dyskusji o polityce społecznej – przykład dyskusji o świadczeniu „500 PLUS”

1. Pochopne uogólnienie

- Przesłanka: na portalu opisano znęcanie się nad rodziną i alkoholizm w rodzinie wielodzietnej pobierającej 500+, czyli większość beneficjentów 500+ to patologiczne rodziny wielodzietne
- Wniosek: należy zamienić 500+ na inny rodzaj pomocy

2. Odwracanie uwagi, zmiana tematu

- Przesłanka: ale PiS chce wprowadzić dyktaturę
- Wniosek: należy zamienić 500+ na inny rodzaj pomocy

3. Równia pochyła

- Przesłanka: jeżeli teraz nie zmienimy 500+ na inne formy pomocy, to ludzie tak się rozleniwiają, że nie będzie komu pracować
- Wniosek: należy zamienić 500+ na inny rodzaj pomocy

Manipulowanie faktami i sofizmaty: infografika zawiera fakty, ale z interpretacjami (np. przekazanie, odebranie) i niedopowiedzeniami (np. dla kogo 40 zł za osobę) oraz ogólnym wnioskiem odwołującym się do uczuć, który nie wynika z faktów („Polak obywatelem drugiej kategorii”)

Włącz Weryfikację - NASK

⚠ Informacje zawarte w grafice są zmanipulowane. Świadczenie pieniężne przyznawane będzie osobom, które zapewnią zakwaterowanie i wyżywienie dla uchodźców z Ukrainy. To istotne wsparcie finansowe dla wielu Polaków. Mieszkania komunalne nie są przekazywane uchodźcom z Ukrainy zamiast Polakom. Natomiast miejsca noclegu udostępniane przez PFR to rozwiązanie tymczasowe, które ma zapewnić schronienie uchodźcom przed wojną. Mieszkania w przyszłości będą przekazane Polakom. Prosimy o weryfikowanie treści umieszczanych w Internecie. Część z nich może mieć za zadanie sztuczne wywołanie negatywnych emocji w stosunku do uchodźców i jednoczesny zmanipulowany podział polskiego społeczeństwa.

#WłączWeryfikację

[Analiza na Konkret24](#)

MANIPULACJA

UKRAIŃSKA MATKA Z 2 DZIECI:	POLSKA MATKA Z 2 DZIECI:
• 500+ na każde dziecko = 1000 zł• 40 zł dziennie na utrzymanie na każdą osobę: 40 zł x 30 dni = 1200 zł 1200 zł x 3 = 3600 zł• oczekiwanie na mieszkanie komunalne: od kilku dni do kilku tygodni	• 500+ na każde dziecko = 1000 zł• 0 zł dziennie na utrzymanie• oczekiwanie na mieszkanie komunalne: od 4 do 8 lat

ALERT DEZINFORMACYJNY

NASK

UKRAIŃSKA MATKA Z 2 DZIECI:	POLSKA MATKA Z 2 DZIECI:
• 500+ na każde dziecko = 1000 zł• 40 zł dziennie na utrzymanie na każdą osobę: 40 zł x 30 dni = 1200 zł 1200 zł x 3 = 3600 zł• oczekiwanie na mieszkanie komunalne: od kilku dni do kilku tygodni• PRZEKAZANIE przez Polski Fundusz Rozwoju (finansowany z podatków Polaków) 650 NOWYCH mieszkań z kompletnym NOWYM umeblowaniem ukraińskim rodzinom za darmo	• 500+ na każde dziecko = 1000 zł• 0 zł dziennie na utrzymanie• oczekiwanie na mieszkanie komunalne: od 4 do 8 lat• ODEBRANIE przez Polski Fundusz Rozwoju (finansowany z podatków Polaków) 650 NOWYCH mieszkań Polskim rodzinom, które czekały na te mieszkania latami
RAZEM: 4600 zł + darmowe mieszkanie	RAZEM: 1000 zł + brak darmowego mieszkania

DODATKOWO: prawo do pracy, bezpłatna opieka zdrowotna, bezpłatne żłobki, przedszkola i szkoły, bezpłatna i pełnowymiarowa pomoc socjalna.

PYTANIE DO RZĄDZĄCYCH: KTÓRA Z RODZIN JEST OBYWATELEM 2-giej KATEGORII? WE WŁASNYM KRAJU!

Treść wpisu może być częścią akcji dezinformacyjnej

Rola narracji w argumentacji

„My mamy fakty, a oni mają opowieści”

Kto przekona większość?

PRZYKŁADOWE FAKTY o

świadczeniach pieniężnych:
skala wyłudzeń to 0,1% decyzji,
skala niewypłacania należnych
świadczeń to 2% decyzji

Hipotetyczna popularność w sieci: 3
udostępnienia, 0 memów

PRZYKŁADOWA OPOWIEŚĆ:

„siedziałem sobie w poczekalni u
lekarza, niedaleko jedna pani
doradzała innej pani, jak można
sobie wygodnie żyć z socjalu”

Hipotetyczna popularność w sieci: 333 tys.
udostępnień, 66 memów o „madce Polce”

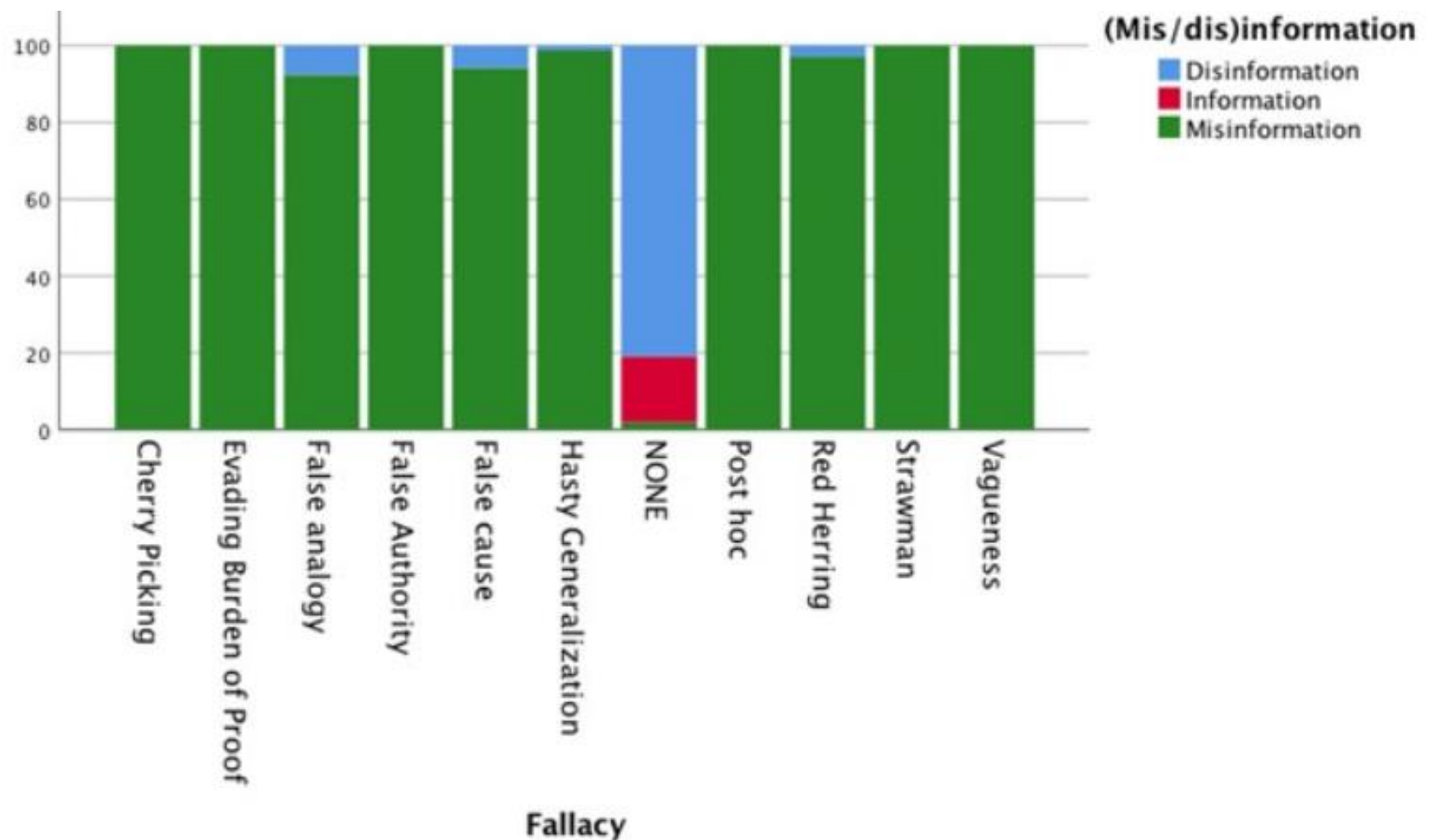
[Fakty same się nie obronią. Aby coś zmienić, potrzebujemy opowieści. Wywiad z dr hab. Marcinem Napiórkowskim](#)

Atrakcyjność narracji a atrakcyjność teorii spiskowych: moment olśnienia + powab zakazanej wiedzy + łatwość dzielenia się konspiracyjnym myśleniem + prawdziwe fakty = **większa atrakcyjność, lepsza rozrywka niż dzielenie się prawdą**

Co łączy sofizmaty z dezinformacją?

„Zebraliśmy wiadomości o COVID-19, które zostały sprawdzone pod względem faktów przez serwisy Ferret, Snopes, Health Feedback, Full Fact i Politifact od początku pandemii do końca czerwca 2020 r., co dało 1135 twierdzeń.

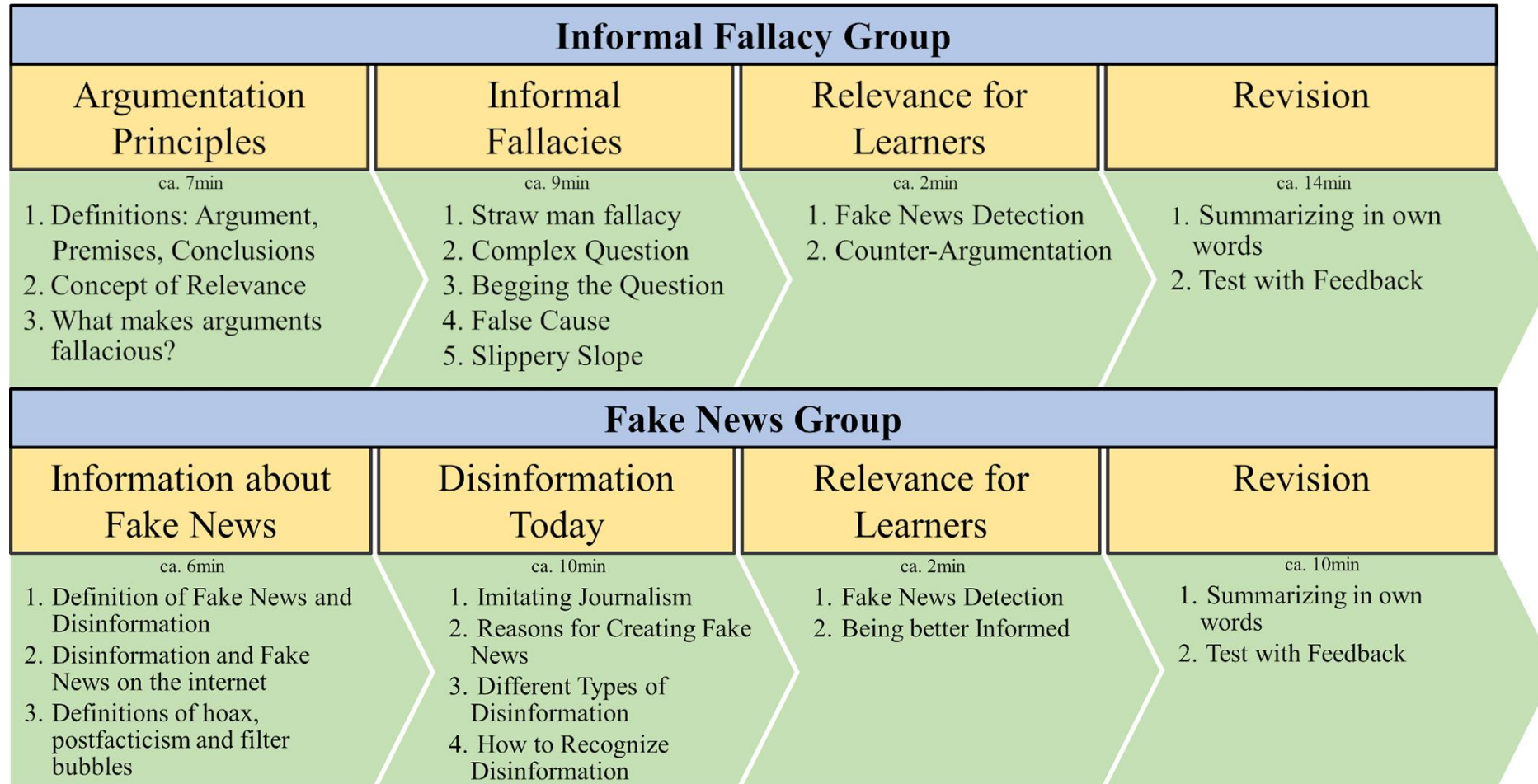
Stwierdziliśmy, że 9,3% z nich to poprawne informacje, **podczas gdy 46,7% to myląca informacja (*misinformation*), a 44,1% to dezinformacja (*disinformation*)**. Dzięki analizie wielopoziomowej **odkryliśmy 10 rodzajów fałszywych argumentów (*sofizmaty, fallacies*)**, które są **silnie skorelowane z szarym obszarem dezinformacji**, jak pokazano na wykresie kolumnowym”

Sofizmaty stwierdzone w mylących informacjach (*misinformation*): selektywne dowody, unikanie dowodu, fałszywa analogia, fałszywy autorytet, fałszywa przyczyna, pochopte uogólnienie, następstwo jako przyczyna, odwracanie uwagi, dyskusja z chochołem, niejasność języka

[The Rule of Truth: How fallacies can help stem the COVID-19 infodemic](#)

„Dwie grupy wzięły udział w 30-minutowej interwencji polegającej na uczeniu się z tekstu: albo o sofizmatach, albo o fake newsach. Uczenie się o sofizmatach zwiększyło zdolność uczestników do identyfikowania fałszywych argumentów tydzień później. Co więcej, umiejętność identyfikowania sofizmatów wiązała się z lepszym rozróżnianiem prawdziwych i fałszywych wiadomości”

Bazy, listy rodzajów fałszywych argumentów, błędnych rozumowań i innych błędów, które mogą się zdarzyć w argumentacji

- Po polsku
 - 72 sofizmaty z przykładami ([część 1](#), [część 2](#), [część 3](#), [część 4](#), [część 5](#))
 - [Błędy logiczno-językowe \(Wiki\)](#) – w tym 12 przykładów **argumentacji nierzeczowych i 5 błędów popełnianych nieświadomie**, do tego są również błędy znaczeniowe i błędy z zakresu ekonomii myślenia
- Po angielsku
 - [The Fallacy Files](#) – klasyfikacja i omówienie różnych rodzajów sofizmatów
 - [Logically Fallacious](#) – baza 300 sofizmatów z możliwością wyszukiwania (strona reklamuje też książkę)
 - [List of Fallacies \(Wiki\)](#) – lista z podziałem na dwie duże grupy: formalne i nieformalne błędy argumentacyjne
 - [How To Be Persuasive](#) (ironiczne zestawienie zawierające najbardziej naganne techniki perswazyjne, np. kłamanie, przerywanie, przeklinanie)